

Ruby Rood

Linzi Glass

Ruby
Rood

Vertaald door Jenny de Jonge

moon

Eerder schreef Linzi Glass *Het jaar dat de zigeuners kwamen*, dat werd bekroond met een Zilveren Zoen.

Eerste druk 2008

Tweede druk 2010

Derde druk 2010

Vierde druk 2011

Tekst © 2007 Linzi Glass

Oorspronkelijke titel *Ruby Red*

Nederlandse vertaling © 2008 Jenny de Jonge en Moon, Amsterdam

Omslagontwerp Studio Marlies Visser

Zetwerk ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 488 1180 9

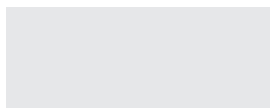
NUR 285

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van de Stichting Fonds voor de Letteren.

www.moonuitgevers.nl

Het fragment uit *Jonathan Livingston Seagull* van Richard Bach is overgenomen met toestemming van Simon & Schuster Adult Publishing Group. © 1970 Richard D. Bach en Leslie Parrish-Bach. Alle rechten voorbehouden.

Moon is een imprint van Dutch Media Uitgevers bv.

moon

Dit boek is ook leverbaar als e-book:
ISBN 978 90 488 1180 9

Dit boek is opgedragen aan de dertienjarige Hector Pieterse, het eerste kind dat op 16 juni 1976 werd gedood, en aan alle kinderen die hun leven verloren tijdens de rellen van Soweto.

'Kunst is het bloed van een volk.

Bind je de bloedvaten af, dan sterft het hart.'

Linda Givon, eigenares van de Goodman Gallery,
Johannesburg/Kaapstad, Zuid-Afrika

Hoofdstuk een

Ik weet nog de eerste keer dat mijn moeder het over Julian Mambasa had. 'Zijn werk is fenomenaal. Het sneed dwars door mijn ziel; het was adembenemend,' vertelde ze aan vader en mij na haar eerste ontmoeting met Julian. Het was bij een geheime kunstexpositie in Braamfontein, het stadsgedeelte waar eerbare jongedames van zeventien zo als ik nooit mochten komen.

Mijn moeder, Annabel, had een van de bekendste kunstgaleries in Johannesburg. Het was ook de galerie die het meest in opspraak was. Ze had werk van zowel beroemde als beruchte schilders en aan de serene muren hingen schilderijen van zowel aankomende als geslaagde kunstenaars. Talent, zei mijn moeder altijd, kent geen grenzen.

In het verleden had moeder wel vaker noodlijdende kunstenaars geholpen met geld en materiaal, maar ze was zo ontzet toen ze hoorde dat Julian in een schemerig verlichte hut in Soweto werkte dat het haar weinig moeite kostte om vader ervan te overtuigen dat Julian met zijn armzalige spulletjes, kapotte ezel en haveloze verfkwasten naar ons gastenverblijf moest verhuizen. Omdat het fris en ruim

was, had het ooit in zijn geheel als speelkamer gediend voor mij, hun enige kind.

De eerste dag dat Julian arriveerde, was hij overweldigd door wat hij zag.

‘Mevrouw Annabel, dat had u niet hoeven doen, u bent werkelijk te aardig, veel te aardig...’ Hij had zijn hoofd gebogen en zijn grote handen op zijn hart gelegd.

Moeder had de beste penselen, een gloednieuwe ezels en mooi strakgespannen doeken voor hem gekocht.

‘O, maar jouw talent heeft hier recht op,’ was het enige wat ze zei.

Haar naam was goed gekozen, want die stond voor schoonheid en gratie. Ze was blond en tenger, met een slank, jongensachtig figuur, waardoor ze dunne jurken kon dragen die volmaakt om haar slanke heupen vielen. Ik had niets van haar bleke broosheid geërfd. Ik was nu al groter dan zij, met donker haar, donkere ogen en een atletische bouw, die me goed van pas kwam op de sintelbaan van de school.

Zwijgend had ik naast moeder gestaan en me wonderlijk verlegen gevoeld in Julians nabijheid. Moeder had niet verteld dat hij vooraan in de twintig was, en dus maar een paar jaar ouder dan ik.

‘Ruby,’ had hij gezegd toen moeder ons aan elkaar voorstelde. ‘Mevrouw Annabel, u had me niet verteld dat u uw waardevolste meesterwerk thuis verbergt.’

Ik had verwacht dat hij om zijn eigen grap zou lachen, maar zag alleen warme donkere ogen op me neerkijken.

Het was mei 1976 en Zuid-Afrika bevond zich op het

hoogtepunt van de apartheid en aan de wetten van rassenscheiding werd streng de hand gehouden. Het was een hardvochtige, onverzoenlijke en weerzinwekkende tijd waarin het zwarten en blanken verboden was om samen op een bank in het park te zitten, laat staan samen te eten. Op die heldere, koude dag in mei begon mijn vriendschap met Julian Mambasa. Een band die buiten het hek van ons huis op de heuvel in de welvarende, blanke voorstad van Westcliff geen bestaansrecht had.

Maar net als talent kent vriendschap geen grenzen.

Julian kwam elke morgen met de bus waarop met grote zwarte letters *NON-WHITES/NIE BLANKES* stond, die hem onder aan de heuvel afzette op de Jan Smuts Avenue. Vandaar baande hij zich een weg dwars door het drukke ochtendverkeer en hield even stil om de ochtendeditie van de *Rand Daily* te kopen van de jonge *piccanin*, een straatjongen met een loopneus en haveloze kleren die hem twee maten te groot waren.

‘Ik ben een geluksvogel. Ik heb geboft dat ik zo’n aardige vrouw als jouw moeder ben tegengekomen,’ zei Julian terwijl hij zijn ezel opzette om in de rust van een schoon, licht atelier aan de schetsen en het schilderwerk van die dag te beginnen.

Hij keek de oogverblindende ruimte rond en schudde zijn hoofd. ‘Dit lijkt in de verste verte niet op mijn huis.’

Elke dag na school werd ik naar het atelier toe getrokken. Tussen de penseelstreken door hoorde ik over zijn leven in

Soweto; hoe hij elke morgen wakker werd van het schorre gekakel van de kippen van zijn buurman Phillamon. En dat hij dan diens erf op sloop om onder hun warme veren naar zijn ontbijt te zoeken.

‘Het is goed om een kip te hebben in Soweto. Dan weet je zeker dat je te eten hebt. Beter dan sommige anderen die op de vuilnishoop naar restjes eten moeten zoeken voor zichzelf en hun kinderen.’

Julian gaf het uitzicht vanuit zijn gebarsten raampje weer in zijn schilderijen: een gebochelde, gerimpelde oude vrouw die met een mand wankel balancerend op haar hoofd de was aan de lijn hing; een *tsotsie*, een straatcrimineel, onder de littekens met een kapotte fles in zijn hand voor een *shebeen*, een geïmproviseerd dranklokaal; een moeder met grote melancholieke ogen die in de goot haar baby voedde bij de enige gratis kliniek dicht bij het Baragwanath Ziekenhuis; een buiten-wc met roestige pijpen waaruit stinkend water lekte op de plek waar een jongetje van tien met zijn hoofd in de vuiligheid sliep. Dat was het uitzicht vanuit Julians kamer in Soweto.

Al keek mijn slaapkamer uit op welige tuinen, mijn ouders hadden me al heel jong bijgebracht dat de wereld waarin wij leefden verkeerd was – dat mensen niet in aparte gebieden zouden moeten wonen of in aparte bussen zouden moeten rijden of verschillend behandeld zouden moeten worden vanwege hun huidskleur. Maar met het wegtrekken van de sluier van onwetendheid voor mijn jonge ogen schiepen ze een andere scheidslijn. Ze scheidden me van

mijn leeftijdgenootjes, want ik woonde in de verborgen wereld die zich achter onze grote ijzeren hekken bevond. Hier, in de veiligheid en afzondering van ons huis, werden mensen behandeld alsof kleur er niet toe deed. Soms werden er diep in de nacht geheime bijeenkomsten gehouden van het illegale Afrikaanse Nationaal Congres, waarbij vader dikwijls de enige blanke was. In de namiddag werd tussen de glanzend oranje geraniums die langs de prachtig verzorgde gazons stonden, thee geserveerd aan moeders ruimdenkende kunstvrienden, waar bij de versgebakken cakejes en broodjes net zo vaak Xosa en Zoeloe werd gesproken als Engels. De altijd aanwezige dreiging dat een politie-inval onze wereld in een mum van tijd op zijn kop kon zetten dwong me tot nog grotere geheimhouding op school. Wat thuis plaatsvond moest thuis blijven. Maar toen beseften we nog niet dat onze ijzeren hekken de haat niet buiten konden houden.

‘Door de splinters glas in de ogen van de mensen zien ze de wereld in puntige scherven. Konden we dat glas er maar uit krijgen, dan konden we hun blik verhelderen.’

Mijn vader citeerde voor mij vaak uit ‘De sneeuwkoningin’. Het was zijn lievelingsverhaal, dat hij me al vanaf dat ik vijf was had voorgelezen. Ik vermoed dat toen mijn vader, David, de eeuwige idealist, maat werd bij een vooraanstaand advocatenkantoor, hij verwachtte dat hij alleen goede mensen met eerlijke problemen zou hoeven helpen, maar hij kwam er snel achter dat hij heel veel onfrisse figuren voor de rechtbank moest verdedigen. Het vrijpleiten

van rijke boeven strookte niet met zijn opvatting over advocaat zijn, dus begon hij te zoeken naar zaken waarmee hij rechteloze zwarten kon helpen. Dat gaf hem het gevoel dat hij zinvol bezig was, dat al die jaren van studie niet voor niets waren geweest.

Mijn vader had dik, golvend haar en een gespierd lichaam. Hij had grote handen met dikke vingers, waarvan hij bewust gebruikmaakte. Hij behandelde nooit iemand neerbuigend. Iedereen telde. Hij hield van het verhaal van de sneeuwkoningin omdat daarin werd rechtgezet wat verkeerd was. Steeds weer vertelde hij het verhaal terwijl ik in zijn warme werkkamer met mijn pluchen konijnenpantoffels aan in zijn extra grote leren stoel warme, schuimende melk dronk.

Julians lievelingsboek was *Paultje en het paarse krijtje*. In het heldere, witte atelier waar hij schilderde of met houtskool tekende, legde hij me op een van onze vele middagen samen uit waarom.

‘Ik hoorde dit verhaal toen ik nog maar een kleine *piccanin* was; het werd voorgelezen door een blanke mevrouw aan haar zoontje. Ik was daar om mijn moeder te helpen met het opvouwen van alle stapels was. Mama werkte toen drie dagen per week voor dokter Gordon en zijn vrouw in een groot huis in Hyde Park.’

Tussen de plooiën van de warme lakens had hij de woorden van Paultje opgevangen. Met zijn paarse krijtje tekende Paultje zijn wereld en stapte er dan in. Een pad, een appelboom of soms zelfs een hele stad vol ramen.

‘Weet je, Paultje die maakte zijn eigen wereld. Begrijp je

dat? Hij maakte zijn wereld zo mooi en zo fijn als hij zelf wilde. Hij tekende dingen waarmee hij problemen kon laten verdwijnen en – poef! – weg probleem.’

Ik knikte, al wist ik niet precies wat Julian bedoelde.

‘Kijk, Ruby, als er een groot rotsblok midden op de weg lag, dan tekende Paultje met zijn paarse krijtje een trap om eroverheen te klimmen.’

Nu begreep ik het.

‘Op dat moment in dokter Gordons grote huis heb ik besloten dat ik mezelf een weg uit mijn wereld vandaan zou schilderen. Een beter leven zou schilderen voor mijn familie, voor mijn moeder en haar ruwe wasvrouwhanden en die zere rug die haar de hele nacht wakker hield.’

Julian was zeven toen hij besloot dat hij, net als Paultje met zijn krijtje, schilder zou worden om zichzelf uit de armoede in hun vuile buitenwijk Naledi vandaan te tekenen, weg uit de township van Soweto. Eerst tekende hij zwarte gezichten in glanzende, luxe auto's. Een knappe vader aan het stuur en de kinderen allemaal in hun beste kleren. Iedereen lachte. Op een andere tekening had hij zelfs een auto voor een huis van twee verdiepingen geparkeerd, te midden van glooiende gazons, en bovenaan geschreven: ‘Dit huis is van de familie Mambasa.’

‘Maar toen mijn moeder de tekeningen zag die ik trots op de wand van onze hut had geplakt, scheurde ze die van de muur, versnipperde ze in honderd stukjes en gaf me ervan langs met de lange, harde bezemsteel en schreeuwde dat ik nooit meer zulke verschrikkelijke dingen mocht tekenen.’

‘Waarom was je moeder zo kwaad? Ik begrijp het niet,’

zei ik, geschokt door wat zijn moeder had gedaan vanwege een paar tekeningen.

Julian legde zijn schetsblok neer en liep naar me toe. Ik was op kousenvoeten bijna een meter zeventig, maar Julian torende met zijn een meter negentig boven me uit. Hij had een donker, glanzend voorhoofd, warme, amandelvormige ogen en grote, vierkante handen die hij heel sierlijk bewoog, als waren het arendsvleugels die zich in volle vlucht strekten en spreidden, om een bepaald standpunt naar voren te brengen.

‘Ik ook niet, Ruby, ik ook niet. Toen begreep ik het niet, maar toen ik uitgehuild was, wreef ze met een warme doek over mijn zere benen en zei dat we – *Hai!* – gearresteerd konden worden en in de gevangenis konden komen omdat we zulke tekeningen in huis hadden. Ze zei dat het tekenen van zwarten zoals wij, die leefden als blanke mensen, verkeerd was en niet mocht.’

Julian begroef zijn handen in de zakken van zijn met verf besmeurde overall. Hij keek me doordringend aan voor hij verderging. Hij rook naar oud, versleten leer en zoete muskus.

‘Zo teken ik nooit weer, maar ik blijf schetsen zoveel ik kan, en daarna schilderen. Toen de leraren van de Orlando Westschool zagen dat ik talent had, gaven ze mij een oude ezel en een paar aangebroken tubes olieverf. Mijn moeder, die was trots toen ik op mijn veertiende de prijs voor meest veelbelovende schilder won, maar zij kijkt altijd om er zeker van te zijn dat ik niets schilder wat ons gezin in de problemen kan brengen.’

Julian draaide zich om naar een grote houtskooltekening die hij nog maar een paar dagen daarvoor had afgemaakt en die nog op de ezel stond.

‘Jij bent maar één kind, Ruby, maar ik, wij woonden met ons zessen in twee kamers, eigenlijk met ons zevenen, maar mijn vader kwam laat thuis van de mijnen en vertrok weer heel vroeg.’ Julian zuchtte zacht. ‘Het leek of hij niet bestond.’

Op de tekening was een ijzeren bed te zien dat hoog op bakstenen stond, een eenpersoonsbed, maar op de een of andere manier was Julian erin geslaagd om vijf paar grote, droeve ogen te tekenen die aan lange, schriële lichamen vastzaten die allemaal op het dunne matrasje waren samengeperst in een kluwen van armen en benen en slungelige voeten die over de rand hingen.

‘Is dat jouw...?’

‘Ja. Ik met mijn broers en mijn zusjes,’ zei hij. ‘Zo sliepen we. Maar je kunt de kou niet voelen. De leidingen niet horen sissen en lekken. Een tekening kan je dat niet geven.’

Hij ging tegenover het schilderij voor zijn ezel zitten, stak toen zijn hand uit en ging zacht met zijn vinger langs de kindergezichten op de tekening.

‘Dit is wat blanke mensen willen zien. Geen gelukkige zwarten in luxe auto’s.’

‘Je mag toch wel schilderen wat je zelf wilt?’

‘Nee, dat is niet zo. Tenminste, nog niet. Nu schilder ik het verdriet van mijn volk. Ik moet net doen alsof er voor ons nooit iets zal veranderen, snap je.’

Toen Julian dat zei, leek het alsof hij diep in mijn ziel

had gekeken. Doen alsof was voor mij een tweede natuur geworden. Niemand op school had ook maar het flauwste idee dat ik voor het overgrote deel van de tijd bezig was de schijn op te houden. Dat ik net deed alsof ik als ieder ander was en in alle opzichten een normaal leven leidde. Ik wist dat mijn klasgenoten me zouden mijden en verstoten als ze erachter zouden komen dat ik met zwarten praatte, en niet alleen omdat ik nog wat aardappelpuree of limonade wilde. In werkelijkheid behoorden mijn ouders waarschijnlijk tot de weinige blanken in Zuid-Afrika die geen zwart personeel op hun terrein hadden wonen om in al hun behoeften te voorzien. Je hoefde niet rijk te zijn om een zwart kindermisje te hebben dat zes dagen per week tot laat in de avond zwoegde voor ze uitgeput op haar slecht verlichte kamertje ergens op het terrein van de familie in elkaar stortte. Voor dertig rand per maand plus kost en inwoning kon je je van haar trouwe dienst verzekeren. Mijn ouders deden niet aan personeel. Zwarten zaten bij ons als gast aan tafel en aten met ons mee, waarna moeder en ik afruimden.

Om er zeker van te zijn dat ik 'normaal' overkwam, werkte ik hard en haalde hoge cijfers. Ik was klassenoudste, populair, had hopen vriendinnen en een la vol lintjes van prijzen op atletiektoernooien. Maar de beschamende werkelijkheid was dat ik, Ruby Winters, me een oplichtster voelde en dat het slechts een kwestie van tijd was voor ze me zouden betrappen.